

Generální štáb sovětské armády ve 2. světové válce

Plukovník ing. Jaromír Langer, CSc.

V roce 1968 vydalo vojenské nakladatelství ministerstva obrany SSSR knihu generála armády S. M. Stemenka „Generální štáb v letech války“.

Čtenáři Vojenské myslí se dočetli o této pozoruhodné knize v čís. 10/1968 a některé poznatky z ní byly aplikovány na současné čs. podmínky v jednom článku č. 5/1969. Kniha, vzhledem k cennosti poznatků a stálé platnosti pro okruh velitelů a náčelníků naší armády, jistě si zaslouží pozornost, další studium, aplikaci a srovnávání s naší praxí.

Do memoárové vojenské literatury a zejména sovětské, vstupuje velmi zasvěcená, poutavě psaná a fakty naplněná kniha od autora, který téměř po celou dobu války zastával jednu z velmi důležitých funkcí v řídicím aparátu sovětské armády, totiž náčelníka operační správy generálního štábu (dále GŠ). Ve válečné literatuře se často setkáváme s memoáry či zápisky velitelů a vojevůdců, které popisují více méně co do prostoru či do času omezené boje a operace. Kniha vycházející z praxe generálních štábů jsou řídké. Autor se snaží objektivně nejen ukázat gigantický zápas sovětské armády s agresory, ale také přiblížit čtenáři i duch doby, podmínky a styl práce na GŠ, jeho místo v přípravě a při vedení operací ve válce, jeho vztahy ke Stavce a osobně k úloze J. V. Stalina.

Poutavé pro vojenského čtenáře je zvláště to, že autor obšírně rozepisuje období přípravy operací, rozpracování variant zámyslu, upozorňuje na důkladnou analýzu opírající se o konkrétní a vyčerpávající rozbor situace vlastních vojsk, protivníka, terénu, týlového zabezpečení atp. Zvýrazňuje zvláštnosti každé operace, snahu vytvořit pro protivníka vždy neočekávané řešení a překvapivé zahájení. Na mnoha místech popisuje způsob operačního maskování a opatření k utajení činnosti. Vlastní průběh operací v knize již jen naznačuje, spíše jako východisko pro plánování dalších operací či jako potvrzení správnosti plánovaných opatření.

Z jednotlivých statí přímo vystupuje péče, kterou věnoval GŠ preciznosti práce, pečlivosti v údajích, získání hodnověrných údajů, rychlosti přenášení rozkazů a nařízení vykonavatelům a naopak důkladnosti a neuspěchanosti při analytické práci, ať byla situace pro Sovětskou armádu sebesložitější a těžká.

Z knihy dále vyplývá, že bude nutné podrobit všeobecnému přehodnocení dosažené naše názory na úlohu a místo osobností J. V. Stalina a G. K. Žukova a dalších významných vojenských osob a je-

jich význam pro vítězné ukončení války nad německým a japonským imperialismem.

Podat podrobnější pohled jen na některé stránky vojenské historie GŠ tak bohaté události a popsat jejich souvislosti překračuje rámec a možnosti článku. Omezím se pouze na některé, a to na ty, které mají i pro naši práci svoji historickou platnost a použitelnost.

Největší dojmy z knihy si čtenář zřejmě odnese z těch statí či poznámek, které dokumentují pečlivost, věcnost a štábní přesnost, která byla požadována od pracovníků GŠ. Vysoce můžeme hodnotit sebranost, akceschopnost, rychlost, a pracovní odbornou zdatnost generálů a důstojníků, vykonávajících svoji odpovědnou práci. Kniha staví do příznivého světla práci štábů, která se důstojně řadí k činům sovětských vojsk, velitelů všech stupňů bojujících ve 2. světové válce.

Velmi zajímavé jsou statě o vnitřním rytmu práce na GŠ. V knize autor o tom píše:

„Služba v něm nikdy nebyla lehká, zvláště pak za války. Hlavní činností bylo shromažďování a vyhodnocování údajů o situaci na frontě, rozpracování návrhů a nařízení vycházející z analýzy těchto faktů, zpracování zámyslu a plánů nastávajících operací, plánování zabezpečení frontů výzbrojí, municí a jinými materiálními prostředky a vytváření potřebných záloh.“

K získání poznatků a informací i k ovlivňování řešení štábů frontů a armád GŠ používal různých způsobů. Jedním z velmi vžitých byly výjezdy pracovníků GŠ (i dlouhodobé) k vojskům bojujícím na důležitých směrech. Kromě toho vytvářel si GŠ určitou zálohu důstojníků právě k těmto účelům, takže prakticky v rozhodujících prostorech měl téměř trvale, možno říci na naše podmínky, směrové důstojníky, kteří předávali nařízení, pokyny GŠ štábům a naopak odpovídali i za objektivnost situace hlášené vojsky. Taková opatření si přímo vynucoval pracovní režim požadovaný od GŠ.

Vrchní velitel přísně stanovil denní pořádek v GŠ a pečoval o jeho dodržování. Pro vrchního velitele se zpracovávaly informační zprávy třikrát denně. I když pracovníci štábů znali dobře situaci z běžných hlášení, vždy 2 až 3 hodiny před zasedáním ji znova velmi pozorně vyhodnocovali. Telefonicky se spojovali s veliteli a náčelníky štábů frontů, upřeshňovali situaci a plánovaná opatření, radili se s nimi a prověřovali tak svoje navrhovaná opatření. Zkoumali žádosti a požadav-

ky frontů. Jako poslední činnost řídili vypracování návrhů směrnic a nařízení Stavky.

Všechny podklady a písemnosti se třídily do třech různě barevných papek. Do červené papky se ukládaly dokumenty zvláštní důležitosti, zejména prvního pořadí. Byla to nařízení, rozkazy, směrnice, plány rozdělení výzbroje vojskům a zálohám. Do modré papky se ukládaly dokumenty druhého pořadí, zpravidla žádosti všeho druhu. V zelené papce byly ukládány návrhy na povýšení a vyznamenání, přemístění a určení osob do jiných funkcí.

Dokumenty z červené papky se jednávaly beze zbytku, z modré podle možnosti, zpravidla však denně, „ze zelené papky pouze ve „vhodnou“ dobu, někdy až za 3 až 4 dny.

Při zasedání byla přísně dodržována zásada správných formulací. Informovat o neproověřených údajích či domněnkách se nepřipouštělo. Autor knihy uvádí, že takových příkladů bylo mnoho. Tak například vojsk přicházela hlášení tohoto znění: „Vojska vnikla do místa N“; „Naše vojska drží okraj X“. V takových případech informace zněla: „Naše vojska bojují o N“. Informační zprávy pracovníků GŠ ve Stavce měly přísný pořádek. Situace byla přednášena podle mapy, za každých front a vždy počínaje tím frontem, kde leželo těžiště bojů. Informovalo se pouze z mapy, bez dalších poznámek, pracovníci GŠ znali situace nazpaměť. V nutných případech informovali kromě toho po odbornosti velitel dělostřelectva, velitel tankových a mechanizovaných vojsk, velitel vojenského letectva, náčelník ženijních vojsk, náčelník hlavní správy dělostřelectvého výzbrojování a náčelník týlu.

Do Stavky na zasedání vyjížděl náčelník GŠ (nebo jeho zástupce) a náčelník operační správy GŠ. Jeho povinností bylo znát vše co se děje na GŠ a čím se štáb zabývá: situaci protivníka, údaje o operačních převozech, kompletaci frontů, stav záloh atd.

Zasedání se zahajovalo charakterem činnosti vlastních vojsk za uplynulý den. Fronty, armády, tankové a mechanizované sbory se udávaly podle jmen jejich velitelů, divize podle číslování. Poté se jednávaly návrhy směrnic, které měly být předány vojskům. Směrnice Stavky podepisoval vrchní velitel, jeho první zástupce nebo náčelník GŠ. V případě jejich nepřítomnosti podepisoval je zástupce náčelníka GŠ. Nařízení menší důležitosti se zakončovaly frází „Podle příkazu Stavky“ a následoval podpis náčelníka GŠ nebo jeho zástupce.

Často se taková nařízení formulovala přímo ve Stavce. J. V. Stalin diktoval a náčelník operační správy zapisoval. Poté si dal nadiktované přečíst a nařizoval úpravy textu. Tyto dokumenty bez přepsání psacím strojem se přímo v originálu předávaly do spojovacího uzlu a odтуда vojskům.

Pořádek nařízený vrchním velitelem nikdo nemohl změnit. Ohromné množství úkolů, nutnost jejich bezprostředního řešení, požadavek pracovat bez chyb, činily práci na GŠ krajně vyčerpávající a ne každý ji vydržel.

Jednou z vážných povinností bylo rovněž předkládat plány operací rozpracované v GŠ. Při této činnosti byl přítomen kromě J. V. Stalina jeho první náměstek, náčelník GŠ, jeho zástupce a příslušní pracovníci generálního štábu. Protože se při tom projednávaly i otázky zabezpečení operací výzbrojí a technikou, bývali na takových poradách mnohdy přítomni vynikající vědci, konstruktéři a technici. Stavka se totiž zabývala novou technikou velmi odpovědně a do sériové výroby nebyla zadána žádná vojenská technika bez její prohlídky členy Stavky nebo po zasedání Státního výboru obrany.

Posuzování kterékoli otázky zpravidla probíhalo ve Stavce v pracovním a klidném ovzduší. Každý mohl říci svoje názory. Nejpodrobněji byly rozpracovány a projednávány první operace. Další úkoly frontu se stanovily pouze všeobecně. Před konečným rozhodnutím se Stavka radila s veliteli frontů, s představiteli Stavky na jednotlivých směrech a vyslechla zpravidla vždy řešení příslušného velitele. Po vydání směrnic či nařízeních však nikdo bez potvrzení Stavkou nepřijal žádné jiné i doplňující řešení, odporující tomu co bylo stanoveno.

V knize autor na několika místech uvádí různé problémy týlového zabezpečení ovlivňující řešení velitelů frontů, generálního štábu či Stavky. Autor uvádí, že jednou z příčin operačních přestávek či konkrétních operačních zámyslů bylo odtržení tylů od vojsk, nedostatky v munici a PHM. Poukazuje na mimořádný význam dopravy a vytváření zásob na plánování a vedení operací. Tak např. v berlínské operaci 8. gardová armáda byla nucena používat trofejní zbraně a municí. Nedostatek munice nedovoloval použít hlavní sílu sovětské armády, tj. dělostřelectvo atp.

Zajímavé jsou konečně i operační, organizační a plánovací opatření k vedení války proti japonské kvantungské armádě. V nich se odráží bohaté válečné zkušenosti GŠ, velitelských a štábních schopností a připravenosti vojsk k vedení rozsáhlých operací již novým stylem a rozmachem.

K plnění úkolů byla přivedena vojska včetně úplných štábů do frontu v to z evropského válčiště a to jednak ta, která měla největší zkušenosti z bojů v zalesněném a horském terénu a jednak vojska, která měla poznatky z vedení rychlých, nenadálých operací v hloubce nepřátelského území. Plánování bylo maximálně utajeno. Formování nových svazků a jmenování velitelů bylo dezinformačními opatřeními zcela maskováno atp. Utajované skutečnosti nařizovala přímo Stavka. Tak např. k rozpracování plánů operace povolila připustit pouze velitele, náčelníka štábu a člena vojenské rady frontu. Totéž u armády. Náčelníky druhů vojsk a služeb pouze pro speciálnosti a v omezeném rámci, bez udání úkolů frontu (armády). Úkoly velitelům byly předány osobně a jen ústně, bez písemné směrnice frontu. Veškerá plánovací dokumentace byla ukládána jenom v osobních tresorech velitelů frontů a armád. Představitel Stavky a velitelé frontů (náčelníci štábů) odjeli k vojskům až v krajně nezbytné době, pod jinými jmény a hodnostmi. Bylo zpracováno několik variant řešení, směřujících k realizaci pokynů Stavky, tj. rychle ukončit válku porážkou hlavních sil japonské armády. Operace byly velmi podrobně a časově detailně rozpracovány tak, aby protivník byl překvapen dobou zahájení (deštivé údobí, dříve než sám předpokládal z hlediska dopravních možností sovětské armády), nástupními prostory a hlubokými obchvatnými údery vedenými několika fronty na prostorově značně rozlehlém válčišti. Poprvé, přímo na rozkaz Stavky, byla v prvním sledu použita tanková armáda. Bylo použito koordinovaného úsilí vojenského námořnictva, vzdušných výsadků a pozemních vojsk. Úsilí bylo korunováno překvapivými výsledky. Cíle tažení byly splněny, dříve než se plánovalo.

To jsou pouze velmi kusé dojmy a myšlenky z knihy, která by měla být studována pracovníky vyš. štábů ČSLA jako cenný zdroj poučení, dříve zaplacený těžkými roky světové války.

ZKUŠENOSTI

PRAXE